

УДК 373.5.016:62

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Маленко Сергій

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор Садовий М. І.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені

Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

У статті проаналізовано особистісно-орієнтовані технології навчання. Результати проведеного дослідження показали, що впровадження цих технологій в освітній процес старшої школи сприяє розвитку інтелектуальних і творчих здібностей учнів та розвитку їх критичного мислення, підвищує усвідомлення ними моральних цінностей, розвиває вміння працювати над розв'язуванням важливих проблем як самостійно, так і в групі. Такий підхід сприяє підвищенню ролі вчителя й учнів у освітньому процесі.

Ключові слова: *освітній процес, особистісно-орієнтовані технології, індивідуальні особливості, діяльність, самовизначення.*

Personality-oriented technologies in labor education and upbringing of high school students

Malenko Sergey

Scientific supervisor: doctor of pedagogics. of Sciences, Professor Sadovy M. I.

*The Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Kropyvnytskyi,
Ukraine*

The article analyzes person-oriented learning technologies. The results of the study showed that the introduction of these technologies into the educational process of the senior school contributes to the development of intellectual and creative abilities of students and the development of their critical thinking, increases their awareness of moral values, develops the ability to work on solving important problems both independently and in the group. This approach contributes to enhancing the role of teachers and students in the educational process.

Key words: *educational process, personality-oriented technologies, individual characteristics, activity, self-determination.*

Постановка проблеми. Одним з провідних напрямків розвитку системи шкільної освіти на сучасному етапі її реформування є впровадження в освітній процес особистісно-орієнтованих технологій навчання і виховання молодого покоління. У Законі України “Про загальну середню освіту” (2017 р.) визначено, що метою освіти є інтелектуальний і фізичний розвиток особистості.

Педагогічною наукою визначено шлях досягнення поставленої мети — упровадження особистісно-орієнтованого навчання.

Сучасні освітні технології використовують з метою створення умов для самовираження і саморозвитку учня, зорієнтовані на його особистість. Технологія особистісно-орієнтованого навчання передбачає конструювання навчального матеріалу, розробку методичних рекомендацій до його використання, форм контролю за особистим розвитком школяра у процесі набуття знань. Таким чином, впровадження сучасних підходів до освітнього процесу, зокрема, особистісно-орієнтованих технологій, передбачає створення під час проведення уроків творчої атмосфери, яка створюється завдяки особистісно-орієнтованій моделі навчання і спрямована на особистість учня. Отже, особистісно-орієнтована освіта реалізується через діяльність, яка має не тільки зовнішні атрибути спільності, а й своїм внутрішнім змістом передбачає співпрацю, саморозвиток суб'єктів освітнього процесу, виявлення їх особистісних якостей [5].

Аналіз досліджень і публікацій. Проведений аналіз наукових праць показав, що дослідженням особистісно-орієнтованої освіти займалися І. Бех, І. Якиманська та багато інших вчених. На думку І. Якиманської, чільне місце в особистісно-орієнтованому навчанні посідає особистість учня, його самобутність, самоцінність: суб'єктний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти [6].

Дослідження технологій особистісно-орієнтованого навчання проводили Г. Кравцова, Т. Матіс, Г. Цукерман, І. Якиманська та інші. У своїх працях науковці наголошують на необхідності індивідуального підходу до навчання дітей і значенні єдиної освітньої стратегії закладів загальної середньої освіти як основної умови успішної роботи із школярами.

Метою статті є дослідження дидактичних можливостей особистісно-орієнтованих технологій у трудовому навчанні та вихованні старшокласників закладів загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Під особистісно-орієнтованим навчанням, зазвичай, розуміють навчання, що виявляє особливості школяра - суб'єкта освітнього процесу. Самобутність і самоцінність суб'єктивного досвіду дитини формується засобами педагогічного впливу. Особистісно-орієнтоване навчання визначає зміни характеру об'єкта і освітнього процесу, а також основної схеми взаємодії вчителя і учня.

Особистісний розвиток людини залежить від його індивідуальних здібностей. Відповідно, з цими здібностями пов'язаний характер діяльності людини, особливості її мислення, коло інтересів і запитів, а також поведінка в соціумі. Отже, індивідуальні особливості необхідно враховувати під час навчання і виховання учнів. Крім того, необхідно звертати увагу на вікові особливості розвитку учнів. Зокрема, розвиток пам'яті та розумових здібностей найбільш активно відбувається в дитячому та підлітковому віці, що необхідно враховувати при плануванні способів педагогічного впливу.

Урахування вікових та індивідуальних особливостей є основою для більш активного впровадження в освітній процес нової особистісно-орієнтованої освітньої парадигми. Зокрема, в молодшому шкільному і ранньому підлітковому віці легше виявляти звички, привчати вихованців до праці, дисципліни, прогнозованої поведінки в суспільстві. Учні старшої школи розуміють вже пряму, відкриту постановку завдань у конкретних видах трудової діяльності; вони є активними та ініціативними. Проте, ця активність, прагнення до самостійності повинні організовуватись педагогом.

Як показують результати проведеного дослідження, старшокласників відрізняє від учнів іншого віку саме прагнення до самостійності. Спираючись на цю особливість, у них необхідно розвивати високі моральні ідеали, почуття відповідальності за власні вчинки. Тому, у процесі проектування очікуваних результатів освітнього процесу на основі технологій особистісно-орієнтованого навчання, необхідно враховувати поступове зниження потенційних можливостей вихованців при виробленні комплексу якостей через зменшення з віком пластичності нервової системи, наростання психологічного опору

зовнішньому впливу. До індивідуальних особливостей школярів, на які необхідно спиратися педагогу відносять: особливості сприйняття, мислення, пам'яті, уваги, мови, характеру, темпераменту, волі тощо [3].

Отже, виходячи з необхідності формування високого рівня розвитку сучасних школярів, їх різнобічних інтересів, педагог має всебічно розвиватися не тільки у професійному плані, а й бути обізнаним у політичних питаннях, мистецтві, проблемах загальної культури людства; він повинен бути для своїх вихованців зразком моральності, носієм людських цінностей.

На думку М. Гриньової, упровадження в освітній процес особистісно-орієнтовних технологій передбачає розв'язання вчителем таких завдань:

- постійно вивчати і знати індивідуальні особливості темпераменту, риси характеру, погляди, смаки, звички своїх вихованців;

- вміти діагностувати і знати реальний рівень сформованості в учнів таких важливих особистісних якостей, як: спосіб мислення, мотиви, інтереси, установки; спрямованість особистості; відношення до життя, праці, ціннісні орієнтації, життєві плани та ін.;

- постійно залучати кожного вихованця до виховної і трудової діяльності, що забезпечує відповідний розвиток особистості;

- своєчасно виявляти і усувати причини, які можуть перешкоджати досягненню мети, а якщо ці причини не вдалося вчасно виявити і усунути - оперативно змінював тактику виховання залежно від нових умов;

- поєднувати виховання та освіту з самовихованням і самоосвітою особистості, допомагати у виборі цілей, методів, форм самовиховання і самоосвіти школярам;

- розвивати самостійність, ініціативу, самодіяльність вихованців, не стільки в управлінському плані, скільки вміло організовувати і направляти учнів для успішного досягнення поставлених цілей [4].

Особистісно-орієнтовані технології навчання поєднують виховання й навчання в єдиний процес. Нині освітній процес у закладах загальної середньої освіти характеризується змістовим наповненням знаннями з основ наук, які

повинен засвоїти учень у той час, коли він має бути насичений ще й розумінням. Для цього необхідно: розвивати індивідуальні пізнавальні здібності учнівської молоді, особливо учнів старшого шкільного віку; виявляти і максимально використовувати потенційні можливості кожного учня; надавати допомогу особистості у самовизначенні, самореалізації та в пізнанні самого себе; формувати культуру життєдіяльності учнів, яка дає змогу продуктивно планувати та будувати своє повсякденне життя. Доцільно зазначити, що формування культури життєдіяльності особистості є головною метою багатьох особистісно-орієнтованих систем і технологій [1].

Сьогодні педагоги пропонують різноманітні особистісно-орієнтовані технології трудового навчання і виховання, серед яких виділяють *роботу учнів над інформаційним проектом*. Такий вид діяльності має значні переваги порівняно з традиційним, зокрема сприяє: реалізації принципів профільної і рівневої диференціації та індивідуалізації навчання; адаптації базового змісту освіти і розробці експериментальних програм; модернізації змісту освіти і методик навчання на інтеграційно-гуманістичних засадах.

Загальновідомо, що інформаційні проекти спрямовані на збирання інформації про будь-який об'єкт або явище, на ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів. Такі проекти потребують ґрунтовно продуманої структури, можливості систематичного коригування у ході роботи над проектом. Структуру такого проекту можна позначити таким чином: мета проекту, його актуальність; методи отримання інформації (інформаційні джерела, засоби масової інформації, бази даних, зокрема електронні) та її обробки (аналіз, узагальнення, зіставлення з відомими фактами, аргументовані висновки); результат (реферат, доповідь, презентація); публікація (у друкованому та електронному варіантах). Такі проекти можуть бути органічною частиною дослідницьких, пошукових, проблемних проектів, що передбачається начальною програмою з трудового навчання старшокласників (рівень стандарту та профільний рівень) [2].

Отже, освітній процес, який зорієнтовано на особистість учня і враховує його індивідуальні особливості та здібності, передбачає: у центрі освітнього процесу знаходиться учень, його пізнавальна і творча діяльність; головна мета такого навчання – розвиток інтелектуальних і творчих здібностей учнівської молоді та усвідомлення учнями моральних цінностей, самостійного мислення, прийняття важливих рішень, вміння працювати над розв’язуванням важливих проблем як самостійно, так і в групі; роль вчителя й учнів в освітньому процесі підвищується; зміст навчальної діяльності школярів сприяє розвитку їх критичного і творчого мислення.

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Проведене дослідження та отримані результати дають змогу зазначити, що використання особистісно-орієнтованих технологій навчання і виховання сприяє взаємодії учня з вчителем і дозволяє йому значно підвищити рівень отриманих знань, а вчителю – власний професійний рівень. У процесі вивчення індивідуальних особливостей і специфічних якостей своїх вихованців педагогу постійно необхідно добирати методи, прийоми і засоби педагогічного впливу. Отже, особистісно-орієнтовані технології трудового навчання і виховання учнів сприяють «гуманізації» освітнього процесу, формуванню у вихованців самостійності, засвоєння соціального досвіду в його цілісності та дозволяють школярам не тільки бути успішною особистістю у сучасному світі, але й діяти самостійно та відповідально.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків є дослідження існуючих освітніх технологій та їх можливостей в процесі трудового навчання й виховання учнів старшої школи.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-метод. посібник / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання – нова освітня філософія // І. Д. Бех // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 1. – С. 16-19.

- 3.Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: шляхи реалізації / І. Д. Бех. – Рідна школа. – № 12. – 1999. – С.7-11.
- 4.Гриньова М. В. Саморегуляція: навч.-метод. посіб. / М. В. Гриньова. – Полтава : АСМІ, 2008. – 268 с.
- 5.Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. / І. А. Зязюн. – К. : МАУП. – 2000. – 312 с.
- 6.Сисоєва С. О. Педагогічна творчість / С.О. Сисоєва. – К. : Каравела, 1998. – 150 с.